

Вивчаємо творчість Уласа Самчука

Уроки третій і четвертий

Ольга Мушинська,

вчитель-методист ЗОШ І–ІІІ ст. №30

м. Житомир

Урок 3

Тема уроку: Улас Самчук "Марія" (роман-хроніка) як художній документ про життя селянської родини в Україні в умовах тоталітаризму. Зображення страшних картин голодомору на прикладі однієї сім'ї. Проблематика твору

Мета: сформувати уявлення про проблематику та ідейно-тематичну основу роману "Марія", особливості його композиції й жанру; удосконалювати навички аналізу літературного твору з огляду на його ідейно-художню цілісність та авторську позицію, у єдності змісту і форми; розвивати інтелектуальні здібності учнів, багатство мовлення й образного мислення; виховувати віру в незнищенність українців, у неминучу перемогу добра над злом.

Тип уроку: урок вивчення нового матеріалу.

Випереджувальне завдання: прочитати роман "Марія", оформити проект-презентацію Улас Самчук. Роман "Марія", підготувати історичну довідку про голодомор 1932-1933рр. в Україні.

Обладнання: тексти роману "Марія" Улас Самчука, слайди, портрет Уласа Самчука, виставка творів письменника.

Епіграф: *Хочу бути літописцем українського простору в добі, яку сам бачу, чую, переживаю.*

У. Самчук

Перебіг уроку

I. Організаційно-мотиваційний етап

1. Мотивація навчання

Забезпечення емоційної готовності до уроку. Обмін побажаннями.

2. Актуалізація суб'єктивного досвіду й опорних знань

Робота з епіграфом.

Чи став Улас Самчук літописцем українського народу?

(Мати гарну мету мало. Потрібно формувати характер, сталити волю, аби досягти мети. Уласу Самчукові це вдалося. Його творчість справді стала літописом українського народу. Однією із сторінок цього літопису є твір "Марія".)

Учитель. Народ без історії – людина без пам'яті. Щоб не бути людьми без роду і племені, щоб знати свою історію, культурну спадщину, треба її вивчати "від слова до слова" і не минати "ані титли, ніже тії коми".

Сьогоднішній урок розкриє перед нами сторінку історичного минулого нашої України, до якої звернувся Улас Самчук у романі "Марія". Наша мета – осмислити передану в художньому творі трагедію України на зламі епох через ідейно-художній аналіз тексту, розкриття проблем, порушених у творі. Цей урок, сподіваюсь, спонукає вас замислитись над історичним минулим України, адже, як казав М.Рильський, "Хто не знає свого минулого, той не вартий свого майбутнього".

3. Оголошення теми й мети уроку

II. Операційно-пізнавальний етап

Учитель. Твір У. Самчука "Марія" писався у страшні для України роки — 1932–1933, коли лютував голод, штучно влаштований з метою винищення селянства, тих Матвіїв-господарів, котрі годували народ, були найпершими носіями української ментальності, волелюбного духу. Голод забрав мільйони життів невинних жертв сваволі та безчинства. Свіжими слідами цих жаклих подій пішов і автор. Він присвячує твір "Матерям, що загинули голодною смертю на Україні в роках 1932-1933". Вже у 1934 році "Марію" було видрукувано окремою книжкою у Львові. Перед читачем постала жорстока правда про становище українського селянства після революції 1917 року. З цієї причини "Марію" в СРСР було заборонено.

В основу твору покладено реальні події. Прототипом головної героїні стала дерманська красуня Мотря, весела, працююча, привітна дівчина, прототипом Гната – рідний дядько письменника. Мартин Заруба також мав життєвого відповідника. Дійсним є й факт отримання від нього Мотрею (Марією) посагу і одруження її з Гнатом, розлучення, життя з Корнієм. А ось картини більшовицького господарювання, голоду – це вже з розповідей утікачів із "соціалістичного раю".

Презентація випереджувального завдання. "Історики"

1-ий історик. *Жахлива трагедія нашого народу – Голодомор 1932–1933 років – мав штучний характер і був проведений для економічного ослаблення і фізичного винищення українського селянства. Терор голодом проводився цілеспрямовано, за допомогою непосильних норм хлібоздач, що практично неможливо було виконати, і в результаті конфіскації всіх істівних запасів, які одержували селяни зі своїх підсобних господарств, конфіскувалося все: картопля, буряки, морква, сало, сухарі, квасоля, сушка, соління, крупи. Крім того, населення України було позбавлене допомоги як ззовні, так і з інших регіонів СРСР. Вбивали голодом мільйони українських селян, знищуючи їх культуру, спосіб господарювання. На жаль, визначити загальну кількість потерпілих від голоду в ці роки дуже складно. За висновками статистики і підрахунками науковців, ця цифра в різних регіонах – різна, і в середньому в нашому регіоні становить 15-20 % від загальної кількості населення краю на той період. Адже на офіційному рівні йшлося лише про "продовольчі труднощі" та "саботаж хлібозаготівель", усе останнє замовчувалося, випадки опухання чи смерті від голоду майже не фіксувалися. Свідчення про Голодомор збереглися в пам'яті людей та в документах і спецдовідках, які регулярно надсилалися керівним органам країни. Вони знали про справжній стан речей на місцях, але очікуваної допомоги не надали.*

2-ий історик. *Висновки Міжнародної комісії із розслідування голодомору в Україні у 1932–1933 рр.:*

Причини голодомору: а) вивезення зерна з України із урожаю 1933 р. до останнього кілограма внаслідок пограбування селян бригадами активістів із числа членів активістів ВКП(б), комсомольців, комнезамів;

б) колективізація; в) розкуркулювання; г) денаціоналізація; д) геноцид.

Наслідки голодомору: а) внаслідок повного виснаження організму від голоду вмерло дванадцять мільйонів чоловік; б) вивезено з України до Сибіру, на Урал, у райони Крайньої Півночі 3 млн осіб.

Відповідальність: а) головні ідеологи голодомору: Ленін, Сталін; б) керівники: Каганович, Молотов; в) виконавці: Баліцький, Чубар, Косіор, Петровський.

Комісія вважає: а) Сталін та ВКП(б) намагалися через голод нанести смертельний удар по Україні, по українській нації; б) злочини, здійснені під час голодомору в Україні, беззаперечно були злочином проти людства.

Презентація випереджувального завдання. “Літературознавці”

Проект-презентація “Улас Самчук. Роман-хроніка “Марія».

Блок запитань для перевірки знання тексту.

Скільки дітей народила Марія? (7.)

Хто вві сні побачив майбутнє Марії та її дітей? (Гнат.)

Як звали першого Маріїного сина? (Роман.)

Скільки років служив Корній на флоті? (7.)

Хто з Маріїних дітей найбільше схожий на Корнія замолоду? (Максим.)

Ким був за фахом Маріїн батько? (Каменярь.)

Як звали Маріїну матір? (Оксана.)

Під час якого свята побралися Марія і Гнат? (М'ясниці.)

Яке слово найчастіше повторює Гнат за будь-яких обставин? (“Ет!”)

Коли Корній уперше заплакав? (Коли йшов на війну з “гапонцем”.)

Під час якого свята згоріла Маріїна хата? (Великдень.)

Скільки грошей пропонував Гнат Марії після пожежі? (200 карбованців.)

Кого зі своїх дітей Марія й Корній любили найбільше? (Надію.)

Де під час війни служив Максим? (В обозі.)

Хто ініціатор розправи над матросами, які чинили глум у церкві? (Корній.)

Твори якого письменника найбільше любив читати Лаврін? (А.Кащенко.)

Чого вимагала радянська влада від України? (“Хліба, хліба і хліба!”)

Кому належать слова: “Нема кінця нашому життю”? (Гнатіві.)

Скільки прожила Марія? (26 258 днів.)

Яку смерть селяни вважають найстрашнішою? (Смерть від голоду.)

Учитель. “Марію” Уласа Самчука називають романом. Доведіть це твердження.

(Незважаючи на невеликий обсяг твору, автор подає панорамну картину життя українців у досить тривалому часовому відтинку. Тому ми й визначаємо жанр цього твору як роман. А стислість тексту — то вияв майстерності письменника, чіткості та лаконізму думки, сконденсованості письма. Названо роман ім'ям головної героїні. І Марія, й інші герої мали, як ми вже зазначали, своїх прототипів. Отже, це конкретна історія конкретного життя з елементами авторської фантазії. Твір має підзаголовок: “Хроніка одного життя”. Загальний стиль викладу цілком відповідає жанрові хроніки — про Маріїне життя розповідається в чіткій часовій послідовності.)

Роман-хроніка (від грецьк. — літопис) — літературна форма роману, що містить викладення подій в їх часовій послідовності в житті однієї людини чи цілої сім'ї. Але крім цього містить суто романні засоби — переживання і конфлікти людей. Сюжетотворюючу роль грає саме час, розповідь і почергова зміна епізодів.

Запитання і завдання для учнів

• Визначіть тему роману.

• Якою ви побачили композиційну побудову твору?

• Автор зумів у своєму творі торкнутися багатьох життєво важливих проблем, серед них проблема добра і зла є чи не найголовнішою. Про це йдеться вже на перших сторінках роману. Ось Оксана, мати Марії, дивиться на свою маленьку донечку.

• Про що вона роздумує?

Учні читають уривок від слів «У неї личко... рожевеньке» «...розцвіте й пізнає добро і зло».

• Що ж є добром для українського селянина?

• Що ви можете сказати про Мартина Зарубу?

• Що відчують персонажі Уласа Самчука працюючи? Для кого з них праця єдиний порятунком?

• А кого праця змінила, оздоровила, зробила справжнім господарем?

• Як працює Марія?

• Спробуйте довести, що для Марії праця — найбільша радість. Яку ж думку несе оте авторське: “Та що Марії праця?”

• Висловіть свої міркування щодо образу землі у творі. Знайдіть у тексті уривок, де змальовано Архипа на косовиці, і прокоментуйте його почуття.

• Отже, моральні основи буття героїв Уласа Самчука — це земля, праця. А ще що?

(...*Віра в Бога, дотримання Божих заповідей*).

• Що ж є злом у творі?

(...*Більшовики, їхня ідеологія, їхні вчинки, методи господарювання, боротьби, їхнє обличчя — це все уособлення зла*).

• Хто став опорою більшовиків у селі?

• Що ви можете сказати про Максима? Яку заяву він публікує в газеті?

Зачитайте відповідний уривок із твору і прокоментуйте його.

Учні зачитують далі уривки із твору, в яких показані картини голодомору.

Розд. X від слів “Прокинувся вечором...” до — “Марія розвела руками”.

Розд. XII від слів “Другого дня Гнат...” до слів “... щоб винести прилюдну постанову”.

Від слів “26258-й день...” до слів “Марії не стало...”

Учитель. Це та біда, що нанівець звела життя Марії, її сім'ї, сотень тисяч таких ні в чому не повинних селянських сімей у могилу. Про це йдеться у третій частині роману — «Книзі про хліб», яка є фіналом твору.

Учень читає уривки з «Книги про хліб».

Учитель. Давайте спробуємо визначити проблеми роману.

(Відповіді учнів: любов до землі; любов до праці як основи життя; духовність, віра в Бога; добро і зло; гріх та його спокутування; аполітичність українського селянства; моральна деградація особистості під впливом людиноненависницької більшовицької ідеології; більшовизм як соціальне і духовне зло; геноцид радянської влади проти українського народу; формування національної свідомості.)

• То яким є світ цінностей та ідеалів українського селянина? Відобразіть це у вигляді “асоціативного куца”.

Земля	Сім'я	Честь
Світ цінностей українського селянина		
Праця	Любов	Рід

Метод “Прес”.

Запитання.

Які проблеми, порушені у романі Уласа Самчука “Марія”, лишаються злободенними й у наш час?

Рід Марії гине. Чи можна на основі цього стверджувати, що роман Уласа Самчука – трагічний?

III. Рефлексивно-оцінювальний етап

Рефлексія

Визначте ідею твору.

Які ваші враження, емоції від побаченого та почутого на уроці?

Учитель. Твір Уласа Самчука «Марія» – новаторський здобуток письменника у жанрі роману. Роман-спалах – так визначив жанр цього твору Степан Пінчук. Гадаю, це означає: у прямому розумінні «спалах» – раптовий зблиск, миттєве явище у творчості; у переносному – сильний, раптовий вияв почуттів, настрою, що переходять у яскравий вогонь емоцій, зігріваючи читачів усе життя.

Своїм сюжетом роман увібрав як перше тлумачення, так і друге. Цьому сприяють у змісті твору:

- історично несподіваний, психологічно сенсаційний сюжет;
- екстремальність теми;
- особлива художня форма — послідовність ритму і високого стилю художньої агіографії;
- поява образу-символу.

Домашнє завдання

Загальне:

Підготуватися до характеристики образів Марії, Гната, Корнія.

Занотувати декілька яскравих картин-описів природи. Обґрунтувати їхню роль у творі.

Диференційоване:

Підготувати презентацію “Художник Валерій Франчук. Картини про голодомор 1932–1933рр.”

Урок 4

Тема уроку: Образ Марії, її символічний зміст та спорідненість з біблійними образами. Утвердження у творі високих моральних якостей українського народу, осуд тих, хто зрікається свого роду, нації. Майстерність письменника у розкритті психології героїв, побудові драматичного сюжету.

Мета: простежити етапи життя героїв твору, збагнути їх внутрішній світ, з'ясувати, що вплинуло на їх життєві погляди і дії, осмислити образ Марії як символ України; розвивати у старшокласників культуру мислення і спілкування; виховувати в учнів кращі риси, притаманні українському національному характеру.

Тип уроку: урок вивчення нового матеріалу.

Випереджувальне завдання: оформити презентацію “Художник Валерій Франчук. Картини про голодомор 1932–1933 рр.”; скласти порівняльну характеристику Богоматері і Марії Перепутько.

Обладнання: тексти роману “Марія” Уласа Самчука, портрет письменника, виставка творів Уласа Самчука, слайди.

Епіграф: *І розкажу я людям горе,
Як там мати ріки, море
Сльози кривавої лила
Так, як і ти.*

Т. Г. Шевченко

Перебіг уроку

I. Організаційно-мотиваційний етап

1. Мотивація навчання

Обмін побажаннями. Забезпечення емоційної готовності до уроку.

2. Актуалізація суб'єктивного досвіду й опорних знань

Названо роман ім'ям головної героїні. І вона, й інші герої мали, як ми уже знаємо, своїх прототипів. Отже, це конкретна історія конкретного життя з елементами авторської фантазії?

(Ні, образи роману мають надзвичайно велику широту узагальнення. Доля Марії — це доля тисяч і тисяч українських матерів, недарма роман присвячено всім українським «матерям, що загинули голодною смертю на Україні в роках 1932—1933». Герої втілюють у собі всі риси українського національного характеру, їхній шлях — це шлях української людини загалом.)

Презентація випереджувального завдання.

“Художник Валерій Франчук. Картини про голодомор 1932–1933 рр.”

Учитель. Роман У. Самчука відзначається гостротою проблематики, високим рівнем художньої майстерності, глибоким проникненням у психологію героїв. Як зазначає С. Пінчук, розповідати про жахи голодної смерті, викликані штучним голодомором, немає потреби. Письменник змальовує їх з такою документальною точністю, яку наші читачі пізнали тільки в останні роки зі спогадів очевидців і жертв голодомору, що залишилися живими і розповіли про це у своїх спогадах. Через систему образів автор розкриває філософський погляд на тисячолітні сімейні народні традиції, непорушні норми звичаєвого права, що склалися протягом усієї історії української нації. Наше завдання на сьогоднішньому уроці — через думки, які виникли під час аналізу тексту, систематизувати враження про героїв роману, зуміти проникнути в їхній внутрішній світ, зрозуміти символіку образів.

Довідка

Символ – це художній образ, який умовно відбиває яку-небудь думку, ідею, почуття тощо.

3. Оголошення теми й мети уроку

II. Операційно-пізнавальний етап

Учитель. Образ Марії в цьому романі якісно відрізняється і стоїть набагато вище від класичних українських покриток, наймичок, утоплених, страчених...

Героїня Уласа Самчука рівна по духу Марусі Богуславці чи Роксолані, тільки доля випала їй звичайна, буденна і складна. Сам автор на цьому не раз і не два наголошує, показує величезний потенціал духовної і фізичної сили героїні, її прагнення жити, радіти всупереч усім труднощам.

Чи можна назвати Самчукову героїню пересічною українською жінкою?

Робота в групах

Учні об'єднуються в групи. Кожна група аналізує один образ.

Завдання для першої групи

— Якими були перші дні Марії? Як пройшло її дитинство?

— Хто навчив Марію з повагою ставитися до землі? Чи керувалася вона цією наукою у своєму господарстві?

— Чому Марія виходить заміж за Гната? Чи міг цей шлюб бути щасливим?

— У чому бачила Марія щастя? Як боролася за нього?

— Якою матір'ю була Марія? Чи можна назвати її берегиною домашнього вогнища?

— Як сприйняла Марія революцію і прихід до влади більшовиків? Як оцінювала їх дії?

— Які біди принесла нова влада в дім Марії?

— Чи можна назвати Марію жінкою з сильним характером? У чому це проявлялося?

— У чому образ Марії є типовим для жінок того часу, і у чому полягає оригінальність цього образу?

Підсумок учнів. Головна героїня твору носить біблійне ім'я Марія. Вона пройшла складний життєвий шлях. Перші її дні — сонячні, наповнені світлом та теплом. Марія — бажана дитина в батьків, про неї дбають і її люблять. Та світлі дні швидко минають — помирають батьки, і Марія залишається сиротою.

Ні раннє сирітство, ні наймитування не зламало Маріїної долі. Дійшовши пори, дівчина стала першою красунею в селі. За жінку хотів би її мати не один заможний хлопець, але найбільше вона припала до серця вродливому наймитові Корнію та багатому сироті-каліці Гнату Кухарчуку. З Корнієм Марію єднала врода і взаємне кохання, з Гнатом — працьовитість і неабиякий аргумент з точки зору народної моралі — сирітство.

Народження дочки Надії виявилися непевним щастям, тільки блискітками у брудній воді Маріїної долі. Вмирає дитина, потрапляє в лікарню Гнат, повертається з армії Корній, і Марія кидає законного чоловіка назавжди, причому робить це холоднокровно й жорстоко. Улас Самчук не ідеалізує своєї героїні, осуджує, що не відвідувала Гната в лікарні, а той сподівався, що Марії просто ніколи, бо весна, треба сіяти й орати. Не замовчує автор і того, що Марія занедбала господарство, впустила у Гнатову хату Корнія.

Коли ж Марія перебралася до Корнія, там її чекав не «рай у курені», а справжнє пекло. Автор прискіпливо стежить за життям норовливої, невгамовної селянки, описує майже кожну годину її невісткування, тяжкі й образливі сварки зі свекрухою, яка вважає Марію повією, а Корнія достойною кращої пари, сутички з ледачою Корнієвою сестрою. Можна подивуватися силі духу та витривалості Марії. Навіть після того, як сільська баба-знахарка позбавляє Марію ненародженої дитини, про яку навіть чути не хотів жорстокий Корній, Марія вижила, не розлюбила черствого Перепутьки, винесла його побої, знущання і примусила працювати на землі. А вже земля зробила чоловіка іншим, допомогла повірити у власні сили, у шанс жити в достатку, навчила радіти народженню стебла і народженню власної дитини.

Коли її чоловіка забрали на російсько-японську війну, яка закінчилася поразкою для Росії і втратою флоту, Марія сама справляється з неабияким господарством, виховує трьох малих діток. Навіть тоді, коли стало ясно, що Корній не вернеться, Марія не погодилася, щоб Гнат усиновив її дітей і забрав їх разом з нею до себе. Життя навчило її триматися одного берега, любити раз у житті. Палкі Гнатові почуття несподівано вибухають помстою. Нерозважне сусідчине слово штовхнуло Кухарчука на підпал Маріїного обійстя якраз у Великодню ніч.

У Маріїнім житті станеться диво: цілий і неушкоджений повертається з війни Корній, народжується ще одна дитина, господарство піднімається з попелу.

Та хмари знову закривають сонце для Марії. І на цей раз хмари — нова влада, яка перетворює їх із заможних господарів на жебраків, морить голодом її дітей, висилає назавжди на Соловки її улюбленого сина Лавріна, одурманює комуністичними ідеями Максима. Самотня, вона прощається з життям, добігають до кінця її дні. Цій жінці судилась нелегка доля, вона пізнала і найбільше щастя, і найважче горе, доля то підносила її до вершин щастя, то стрімко кидала в безодню горя.

Простий і величний образ української Марії нагадує нам образ Марії біблійної, яка стала втіленням доброти, милосердя і любові. Завершальним штрихом у характеристиці образу Марії є слова Гната: «Цілую руку матері. Цілую святість велику. Цілую працю! Маріє! Маріє!». Отже, Марію можна назвати справжньою Берегиною. Змалювавши просту жінку-селянку, Улас Самчук підносить її образ до символу самої України, стражденної, довготерплячої, розіп'ятої жахливого 1933 року на хресті голодомору.

Завдання для другої групи

Ким був Корній до служби в армії? Як служба змінює його?

Яким застав Корній своє господарство, коли повернувся в село?

Коли змінюється у Корнія ставлення до праці?

На кого орієнтувався Корній у своїй роботі? Чому?

Хто допоміг Корнію стати заможним господарем?

Якою була ця допомога?

Хто допоміг духовно відродитися Корнію?

Чи вплинуло середовище на зміну життєвих позицій Корнія? Як саме?

У яких вчинках проявляється любов Корнія до дружини і піклування про сім'ю?

Як сприйняв Корній нову владу? Чому відмовився іти в колгосп?

Чому життя Корнія закінчується трагічно? Хто винен у поламаний долі селянина?

Які риси характеру Корнія вам імпонують?

Підсумок учнів. На початку твору Корній — бідний заробітчанин. Після довгої служби у війську, що негативно змінила його характер, Корній знову повертається в рідне село. Читач не може повірити, що з Корнія буде і добрий чоловік, і люблячий батько, і чудовий хлібороб, який відчуватиме землю не згірше Гната. Корній перероджується, зникають з мови лайливі слова, а з душі — сміття, хвилинами ним оволодіває пророцтво, властиве лише високодуховним людям: коли Марія чекала майбутніх близнят — дочку Надію і сина Максима, того самого, що став Каїном у сім'ї, Корній мимоволі напрозорив правду: «Все тоді родить — земля і ти. Чого ж дивуєшся?.. Нічого, жінко. Валяй і далі так. Земля наша велика. Заселяй, засипай людьми. Аби лиш люди були, аби лиш не потвори».

Побожність Корнія стає звичним станом його ества. Тому, коли після революції в церкві «на самому переді в шапках два матроси під час служби» закурили, Перепутька обурився, підняв громаду проти осквернителів і вигнав їх із храму.

Можемо сказати, що Корній — типовий образ селянина, що своєю працею творить добробут своєї родини. Він дбає про сім'ю, родину, односельчан. Стає заможним господарем, шанованим у селі. Показавши еволюцію в характері Корнія, письменник наголошує, що кожна людина при бажанні і наполегливій праці може вибороти право на гідне життя.

На жаль, його життя закінчується трагічно.

Страшної трагедії своєї сім'ї Корній не може простити драконівській владі, яка для нього уособлюється в образі ненависного жорстокого сина Максима.

Улас Самчук вдається до глибокого аналізу психологічного стану персонажів, які опиняються в екстремальних ситуаціях. Корній переконаний, що він повинен покарати сина-нелюда; розуміючи, що сам помре з голоду, виявляє останню увагу своєю до дружини. У вчинкові Корнія відбилася життєва позиція Самчука, його віра в людську волю до життя аж до останнього подиху.

Завдання для третьої групи

Яким господарем був Гнат?

Ким була для Гната Марія?

Яким чоловіком був Гнат? Чи намагався зберегти свою сім'ю?

У чому проявилась самопожертва Гната?

Що навернуло Гната до Бога?

Чому, коли Гнат повертається в село, до його хати часто приходять люди?

Чи сподобався вам персонаж? Чим?

Підсумок учнів. Гнат — гарний господар, працьовитий, терплячий. За характером добрий і милосердний. Вирізняється силою духу. Покохавши на все життя Марію, він витривалістю та впертістю, терпінням та добротою завойовує її прихильність. Розуміє, чому Марія виходить за нього, тому на весіллі прагне розв'язати її сум, прогнати жаль.

Довгий час він живе коханням, простим щастям бути біля коханої людини, а коли Марія їде від нього, добровільно прирікає себе на самотність. Розраду від нерозділеного кохання Гнат знаходить у Біблії. Віра рятує його від розпачу. У монастирі, серед церковних книг, шукає він відповіді на свої питання.

Вражений трагедією Маріїної родини, Гнат приходить до вмираючої, визнає себе винним у підпалі і так вражає Марію чистотою своєї душі та милосердям, що жінка наче «починала поволі передивлятися розгорнену Гнатом книгу свого життя». Досі Марія вважала Гната не достойним її колишньої краси, тепер, на схилі літ, Кухарчук бачиться їй іншим, набагато кращим і мудрішим, ніж колись.

Автор створив чудовий образ духовно багатішої людини, яка, переживши не одне власне горе, не зламалася, не озлобилася, а вірою вилікувала власну душу та за допомогою Божого слова зцілювала душі людей, повертала надію. «Повстаньте і повірте в себе, — говорив їм. — Повірте у вашу силу, у вашу землю. Душі ваші сплять, думи повільні і не хочуть напружуватись... Бог любить тих, хто бачить в собі частину його самого, його безсмертного, його розумного, його всемогутнього. Яке маєте право, ви, діти найкращої з країн, не чути себе такими?».

Учитель. Якщо порівняти художнє вирішення образів Гната і Корнія, то перший все-таки переважає над другим силою духу і глибиною, а другий — тільки яскравістю. Автор більше любить Гната, виписує його образ старанніше, детальніше, наголошує на доброті й милосерді.

Завдання для четвертої групи

Порівняйте образи Максима та Лавріна: ставлення їх до праці; батьків; релігії; освіти; батьківщини.

Підсумок учнів. Два сини Марії відрізняються вже з дитинства — працьовитий, спраглий до знань Лаврін і лінивий розбишака Максим. Лаврін відстоює необхідність незалежності України. За свої погляди, коли до влади приходять більшовики, потрапляє на Соловки. Створивши цей образ, письменник показав людину нового покоління, що дбає не тільки про інтереси родини, села, а й добро для своєї країни. Вперше у творі звучать слова про те, що вільне, щасливе життя людей можливе тільки у вільній, незалежній країні. На противагу образу Лавріна створений образ Максима. У пошуках легкого хліба залишає Максим батьківський дім й їде до міста лакеєм у дворянський клуб, згодом пристає до більшовиків. Йому подобається влада, що дозволяє безкарно в ім'я революції вбивати людей, грабувати, забирати чуже майно. Описуючи Максима, автор показав процес деградації людини та причини, що призвели до цього.

III. Рефлексивно-оцінювальний етап

Рефлексія

Як ви вважаєте, чому епіграфом до нашого уроку взяті слова Т. Г. Шевченка з поеми «Неофіти»?

(Роман «Марія» Уласа Самчука — це життя жінки-селянки, яка мимохіть піднесена до символу біблійної Діви Марії, Богоматері і многострадної України.)

Чи можна стверджувати, що доля Марії — це доля всієї України?

Над чим вас спонукав замислитися роман Уласа Самчука «Марія»?

Учитель. Роман У. Самчука «Марія» написано в ранній період творчості митця, він є ніби підсумком усього попереднього етапу. Водночас твір є новим, якісно вищим щаблем сходження письменника до літературної майстерності, бо ним автор заявив про себе як про майстра зрілого, цілком сформованого світоглядно, психологічно, художньо. У романі на найвищих нотах зазвучала найголовніша тема його творчості — драматична доля українського народу на розторганих шляхах ХХ ст., намагання українського духу й інтелекту утвердити себе серед інших народів рівноправною силою.

Твір цікавий для нас і важливий для літературного процесу також тим, що автор хронологічно першим показав протистояння українців більшовицькій орді, діаметральну протилежність і несумісність двох світоглядів, апогей цього протистояння — колективізація, репресії, голодомор. Згодом будуть твори І. Багряного, Т. Осьмачки, В. Барки, Д. Гуменної, ці страшні своєю правдивістю документи доби, сповнені викривального пафосу, гнівних інвектив, болю і жаху української душі в тенетах людиноненавистницького ладу. А розпочинає цей ряд своїм романом «Марія» саме Улас Самчук.

Домашнє завдання

Загальне: написати твір-роздум «Доля Марії — це доля всієї України».

Диференційоване: скласти інформативне гроно до образів роману.